

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
КАФЕДРА АКАДЕМІЧНОГО ТА ЕСТРАДНОГО ВОКАЛУ

"ЗАТВЕРДЖУЮ"

Проректор
науково-методичної та
навчальної роботи

О.Б. Жильцов

" 03 " 2015 р.

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
ІСТОРІЯ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА
напряму підготовки 6.020204 «Музичне мистецтво»
професійне спрямування «сольний спів».

Інститут мистецтв

2015 – 2016 навчальний рік

Розподіл годин звірено з робочим навчальним планом. Структура типова.
Заступник директора з науково-методичної та навчальної роботи

А.О. Таранник

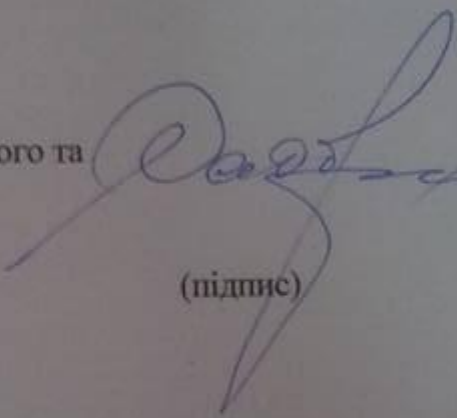
Робоча програма "Історія театрального мистецтва" для студентів галузі знань 0202 "Мистецтво", напряму підготовки 6.020204 "Музичне мистецтво", професійного спрямування «сольний спів»

Розробник: **Каблова Тетяна Борисівна**, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри академічного та естрадного вокалу.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри академічного та естрадного вокалу

Протокол № 1 від "2" вересня 2015 р.

Завідувач кафедри естрадного та академічного виконавства

С.М. Садовенко

(підпис)

3
ЗМІСТ:

Пояснювальна записка.....	4
I Структура програми навчальної дисципліни.....	5
II. Тематичний план навчальної дисципліни.....	6
III..Програма.....	8
IV. Навчально-методична карта дисципліни «Історія театрального мистецтва».....	16
V. Завдання для самостійної роботи.....	17
VI. Карта самостійної роботи.....	20
VII. Методи навчання.....	26
VIII. Методичне забезпечення курсу.....	25
IX. Рекомендована література	
<i>Основна</i>	25
<i>Додаткова</i>	26

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Робоча програма навчального курсу «Історія театрального мистецтва» є нормативним документом Київського університету імені Бориса Грінченка, який розроблено на основі: освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів відповідно до навчального плану галузі знань 0202 «Мистецтво» напрямку підготовки 6.020204 «Музичне мистецтво» професійного спрямування «Сольний спів»; рекомендацій МОН України (лист № 1/9-736 від 06.12.2007 р.) «Про перелік напрямів (спеціальностей) та їх поєднання з додатковими спеціальностями і спеціалізаціями для підготовки педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра, спеціаліста, магістра»; Наказу МОН України від 09.07.2009 р. № 642 про кредитно-модульну систему організації навчального процесу.

Мета курсу : розкрити і проаналізувати в історичній ретроспективі зародження та розвиток театрального мистецтва у світовій (європейській) та вітчизняній культурі з позицій професійної спрямованості студентів;

Завдання курсу:

- Систематизація теоретичних знань студентів у галузі історії та теорії театрального мистецтва ;
- Знання стилів і напрямків розвитку вітчизняного та зарубіжного театрального мистецтва ;
- Виявлення ціннісних аспектів театрального мистецтва (включаючи його морально - виховний потенціал) ;
- Формування навиків орієнтування в проблематиці сучасного театрального мистецтва, включаючи навички проведення стилістичного і жанрового аналізу театральних творів

У результаті вивчення курсу студент має оволодіти знаннями про:

- генезу театрального-видовищного процесу;
- творчість ключових драматургів та майстрів сцени в різних країнах світу;
- сучасні тенденції глобалізації театрального-видовищної діяльності.
- Оптимізація навичок наукового мислення і наукового узагальнення , вирабативання категоріального апарату для здійснення самостійного аналізу явищ театральної культури (в історичній ретроспекції і перспективі) .

У результаті виконання програми студент повинен уміти:

- аналізувати і узагальнювати історичні матеріали про становлення і розвиток театрального мистецтва;
- вирізняти видовищні процеси, що відбувалися у попередні періоди історії людства;
- характеризувати досвід організації театральної справи в різних країнах світу при розбудові сучасного професійного та аматорського театрів та постановки театралізованих вистав.

У результаті вивчення курсу студент формує такі **освітні і професійні компетентності**, що включають здатність до:

- Аналізувати закономірності розвитку театрального мистецтва в різні епохи;

- Володіти категоріальним апаратом і специфічним язи-ком театрального мистецтва;
- Аналізувати драматургічні твори і спектаклі;
- Конструювати, аналізувати, здійснювати на практиці процес викладання історії мистецтв відповідно до со-тимчасовими вимогами;
- Використовувати отримані знання в дослідницькій практиці;
- Виявляти оригінальні ідеї та образне мислення.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Курс	Напря́м, спеціально́сть, осві́тно-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
<p>Кількість кредитів, відповідних ECTS: <i>5 кредити</i></p> <p>Змістові модулі: <i>2 модулі</i></p> <p>Загальний обсяг дисципліни (години): <i>180 години</i></p> <p>Тижневих годин: <i>2</i> <i>год.</i></p>	<p>Галузь знань <i>0202 “Мистецтво”</i></p> <p>Напря́м підготовки: <i>6.020204 “Музичне мистецтво”</i></p> <p>освітній рівень бакалавр</p>	<p>Нормативна</p> <p>Рік підготовки: 2.</p> <p>Семестр:3-4. Аудиторні заняття: <i>56 год.</i> Лекції (теоретична підготовка): <i>30 год.</i> Семінарські заняття: <i>26 год.</i></p> <p>.</p> <p>Самостійна робота: <i>80 год.</i> Модульний контроль: <i>8 год.</i> Семестровий контроль 36 Вид контролю: екзамен</p>

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ п/п	Назви теоретичних розділів	Кількість годин							
		Разом	Аудиторних	Лекцій		Семінарські заняття	Індивідуальні заняття	Самостійна робота	Модульний контроль
Змістовий модуль I.									
Історичний та загальний огляд становлення та розвитку театрального мистецтва у світовій культурі									
1.1	Античний театр як колыска західноєвропейської драматургії. Давньогрецький та Давньоримський театри.	18	8	4		4		10	2
1.2.	Світоглядні детермінанти становлення театрального мистецтва за доби Середньовіччя та Відродження.	20	10	6		4		10	2
1.3.	Театр французького класицизму. Основні напрямки розвитку театру за доби Просвітництва.	18	8	4		4		10	
1.4.	Західно-європейський театр кінця ХІХ-початку ХХ століття. Ідейно-філософські принципи театрального мистецтва ХХ століття.	18	8	4		4		10	2
1.5.	Становлення російського театру в ХVІІ-ХІХ століттях.	14	4	2		2		10	
1.6.	Російський театр кінця ХІХ-ХХ століть.	14	10	2		2		10	
	Модульний контроль	6							6
Разом		108	42	22		20		60	6
Змістовий модуль II.									
Концептуальні засади розвитку театрального мистецтва в Україні від зародження до сьогодення									
2.1.	Зародження стародавнього українського театру. Становлення українського театру в ХVІІ-ХІХ століттях.	16	6	4		2		10	

2.2.	Український театр кінця XIX-XX століть. Сучасний український театр: основні тенденції та перспективи розвитку	18	8	4		4		10	
	Семестровий контроль	36							
	Модульний контроль	2							2
	Разом	72	14	8		6		20	2
	<i>Разом за навчальним планом</i>	180	56	30		26		80	2

ПРОГРАМА

Змістовий модуль I

Історичний та загальний огляд становлення та розвитку театрального мистецтва у світовій культурі.

Тема 1.1. Античний театр як колыска розвитку західноєвропейської драматургії. Давньогрецький та давньоримський театри.

Лекція 1

Виникнення грецької драми й театру з сільських свят на честь бога Діоніса. Героїчні трагедії Есхіла, їх філософський зміст. Міфологічні герої давньогрецьких трагедій. Підвищення інтересу до людської особи й етична проблематика трагедій Софокла. Психологізм і проблематика трагедій Еврипіда. Політична сатира Аристофана. Театральна вистава в стародавній Греції. Архітектура давньогрецького театру. Орхестра, проскеній і параскеній. Актори (протагоніст, девтерагоніст і тритагоніст). Поетика Арістотеля. Глядачі. Театр стародавнього Риму. Побутова комедія Плавта і Теренція. Комедія-тогата. Римський театр імператорської епохи. Драматургія Сенеки.

Основні поняття теми: античність, міфологія, трагедія, комедія, політична сатира, орхестра, проскеній, параскеній, протагоніст, девтерагоніст і тритагоніст, комедія-тогата.

Література основна: 3, 15, 19, 22

Література додаткова: 1, 3, 11

МОДУЛЬНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА № 1

1. Архітектурні особливості давньогрецького театру.
2. Хор у давньогрецькій трагедії.
3. Основні риси творчості Есхіла на прикладі його творів.
4. Проблематика творів Софокла
5. Політична і виховна роль творів Еврипіда.
6. Значення «Поетики» Арістотеля у вивченні трагедії.
7. Джерела римського театру.
8. Народний характер давньоримського театру.
9. Характерні риси творчості Езопа.
10. Театр Римської імперії

Тема 1.2. Світоглядні детермінанти становлення театрального мистецтва за доби Середньовіччя та Відродження.

Лекція 2

Народні витоки середньовічного театру в країнах Західної Європи. Гістріони (шпільмани, жонглери, франти, трувери, трубадури, менестрелі та ін.) І їх роль у формуванні театрального мистецтва Середньовіччя. Творчість Адама де ла Аля. Еволюція жанрів церковного театру (літургійна драма, полулітургійська драма, міраклі). Міраклі XIII-XIV ст.: «Гра про Святого Миколая», «Чудо про Теофіля», «Міраклі про Ро-Берті-диявола» та їх значення в історії західноєвропейського театру. Розквіт містеріального театру (XV-XVI ст.): «Містерія Старого Завіту», «Містерія страстей», «Містерія про оса-де Орлеана». Сценічний майданчик містеріального

театру

Світські форми театру епохи Середньовіччя (мораліте, сатира, фарс).

Загальна характеристика художньої культури епохи Відродження. Досягнення театрального мистецтва Західної Європи епохи \ Два напрями у розвитку італійського театру: учено-гуманістичний і народний театри. «Учена комедія». Дж. Бруно, Н. Макіавеллі. Комедія дель арте.

Іспанський театр. Драматургія М. Сервантеса, Лопе де Вега, П. Кальдерона.

Англійський театр. Творчість У.Шекспіра – найвеличнішого драматурга доби Відродження.

Основні поняття теми: теоцентричне світосприйняття, міраклі, містерія, мораліте, літургія, фарс, гуманістичний світогляд, комедія дель арте, англійський гуманізм.

Література основна: 1, 2, 5, 6, 9, 14

Література додаткова: 2, 15, 12

Модульний контрольні роботи № 2

1. Театр епохи феодалізму
2. Конфлікт «земного» і «небесного».
3. Популярні жанри середньовічного театру.
4. Комедія дель арте. Причини її виникнення та принципи сценічного мистецтва.
5. Італійська гуманістична драматургія.
6. Роль театру в суспільно-політичному житті Іспанії та Англії за доби Відродження.
7. Рання іспанська драматургія..
8. Сценічне мистецтво в Іспанії.
9. Драматургія Тірсо де Моліно і Кальдерона.
10. Узагальнення трагічного досвіду людства у великих трагедіях Шекспіра

Тема 1.3. Театр французького класицизму. Основні напрямки розвитку театру за доби Просвітництва.

Лекція 3

Загальна характеристика художньої культури епохи Просвітництва. Національна своєрідність прояву ідей Просвітництва в західноєвропейських країнах. Торжество розуму над стихією індивідуалістичних пристрастей в трагедіях П.Корнеля, Ж.Расіна. Традиції народної комедії в творчості Ж.-Б.Мольєра. Висміювання аристократів, духівництва, буржуазії («Гартюф», «Скупий», «Міщанин-дворянин», «Дон Жуан»).

Провідні ідеї доби Просвітництва: боротьба за утвердження розуму, науки, культури, мрія про «царство розуму».

Боротьба буржуазного театру проти дворянства й аристократії. Роль французьких просвітителів в історії театру. Творчість П.Бомарше. Різка критика дворянства й аристократії в творчості П.Бомарше.

Особливості італійського Просвітництва. Творчість К.Гольдоні і К.Гоцці. Роль німецького театру в класовій боротьбі періоду Реформації. Естетичні принципи і драматургія Г.Е.Лессінга, Й.В.Гете, Ф.Шиллера.

Основні поняття теми: класицизм, класицистська драма, народна комедія, просвітництво, «царство розуму», буржуазний театр, Реформація.

Література основна: 10, 15, 19

Література додаткова: 5, 7, 10, 20

Тема 1.4. Тенденції розвитку західно-європейського театру XIX- початку XX століття. Ідейно-філософські принципи театрально мистецтва XX століття.

Лекція 4

Театр епохи романтизму: загальна характеристика. Романтизм як ідейно-художній напрям у мистецтві XIX ст. Виникнення і еволюція романтичного театру. Новий герой романтичного мистецтва. Особливості розвитку романтизму у Франції, Англії, германії. Оновлення драматургічних жанрів, стилістики, засобів виразності.

Французька буржуазна революція, Паризька комуна і театр. Творчість В.Гюго, О.Бальзака, Е.Золя.

М.Метерлінк – видатний драматург і теоретик символізму. Драматургія Р.Ролана і режисура А.Антуана.

Розвиток буржуазного театру в Німеччині. Мангеймський театр.

Боротьба ідеологічних тенденцій в англійській драматургії. Парадоксальна драматургія О.Уайльда. Творчість Б.Шоу – яскравого представника критичного реалізму. Драматургія Дж. Байрона и П.-Б. Шелли. Англійська мелодрама. Сценичний реалізм англійського театру

Ідейно-філософське підґрунтя становлення театру в Західній Європі в XX столітті. Творчість Ж.Ануя і Ж.-П.Сартра. «Театр абсурду» - як вияв панічних настроїв «маленької людини» (Е.Йонеско, С.Бекет, Ж.Жене).

Формування новаторської естетичної теорії «епічного театру» в творчості Б.Брехта. Експресіонізм в режисурі і акторському мистецтві.

Роль Ервіна Піскатора в становленні революційного театру.

Основні поняття теми: ідеологічні тенденції, буржуазний театр, символізм, парадоксальна драматургія, «театр абсурду», «епічний театр», експресіонізм, критичний реалізм, революційний театр.

Література основна: 16, 17, 18, 27

Література додаткова: 9, 19, 21, 23

Модульний контрольні роботи № 3

1. Ж.-Б.Мольєр – родоначальник французької національної комедії.
2. Критика дворянства й аристократії в творчості П.Бомарше.
3. Естетичні принципи і драматургія Г.Е.Лессінга, Й.В.Гете, Ф.Шиллера.
4. Творчість О.Бальзака – найважливіший етап в розробці методу критичного реалізму.
5. М.Метерлінк – видатний драматург і теоретик символізму.
6. Мангеймський театр.
7. Парадоксальна драматургія О.Уайльда
8. Драматург Б.Шоу - яскравий представник критичного реалізму.

9. Драматургічна творчість Ж.-П.Сартра.
10. Б.Брехт – режисер і теоретик «епічного театру».

Тема 1.5 Стародавній російський театр. Становлення російського театру в XVII-XIX століттях

Лекція 5

Народні джерела російського театру. Скоморохи – перші зачинателі професійного акторського мистецтва. Лялькова комедія про Петрушку, її соціальна спрямованість та зв'язки з західноєвропейським мистецтвом.

Виникнення російської національної драматургії. Класицизм в російській драматургії. Творчість, естетичні принципи О.П.Сумарокова. Створення російського національного театру.

Творчість Д.І.Фонвізіна – основоположника російської сатиричної комедії. Творчість О.С.Грибоедова. Роль О.С.Пушкіна в розвитку драматургії і сценічного мистецтва. М.В.Гоголь і театр. Драматургія і театр О.М.Островського. Роль Островського в створенні національного репертуару.

Основні поняття теми: скоморохи, Петрушка, народний театр, шкільний театр, державний театр, аматорський театр, кріпацький театр, сатирична комедія, національний репертуар.

Література основна: 12, 13, 20

Література додаткова: 17

Тема 1.6. Російський театр кінця XIX-XX століть. Історичне значення системи К.С.Станіславського.

Лекція 6

Театр початку XX століття. Історична роль Московського Художнього театру (МХТ) в утвердженні ідейно-естетичних принципів сучасного театру. Світове визнання МХТ.

Драматургія А.П.Чехова – новий етап розвитку російської реалістичної драматургії. Основні твори: «Чайка», «Дядя Ваня», «Три сестри», «Вишневий сад». Виявлення в них суспільних настроїв російської інтелігенції в період піднесення революційного руху. А.П.Чехов і сучасний театр.

О.М.Горький і театр. Утвердження методу соціалістичного реалізму в п'єсах Горького («Міщани», «На дні», «Вороги»).

Акторське мистецтво МХТ. Творчі принципи режисури К.С.Станіславського та В.Д.Немировича-Данченка. Початок роботи К.С.Станіславського над системою виховання актора. Історичне значення системи К.С.Станіславського.

Створення широкої мережі нових театрів. Народження радянської драматургії. Творчість драматургів, діяльність провідних режисерів, досягнення видатних акторів за часів радянської влади.

Театр 1990-2000-х років в нових соціально-економічних умовах. Різке збільшення кількості нових театрів, багатство стилів, творчих манер та форм організації їх діяльності. Поширення масових видовищ та різноманітних фестивалів. Творчі пошуки сучасних російських режисерів.

Основні поняття теми: історична роль, реалістична драматургія, соціалістичний реалізм, система виховання актора, радянська драматургія, культурне будівництво, масові видовища, фестивалі, стиль, творча манера.

Література основна: 12, 13, 20

Література додаткова: 17

Змістовий модуль II.

Розвитку театрального мистецтва в Україні від зародження до сьогодення.

Тема 2.1. Стародавній український театр. Становлення українського театру в XVII-XIX століттях.

Лекція 7

Роль обрядів та народних свят у розвитку театральної творчості наших предків. Вплив театру грецьких причорноморських колоній на театральну культуру східних слов'ян.

Вистави лялькового театру – вертепу.

Провідне місце в розвитку української національної драматургії і театру І.П.Котляревського та Г.Ф.Квітки-Основ'яненка. Т.Г.Шевченко і театр.

Російськомовні театри України – складова частина української національної культури.

Народження театру корифеїв: Діяльність М.П.Старицького, І.К.Карпенка-Карого, М.К.Садовського.

Творчість М.К.Заньковецької – найвища вершина акторського мистецтва світового театру.

Основні поняття: обряди, народні свята, культура східних слов'ян, вертеп, шкільний театр, російськомовні театри, національна драматургія, театр корифеїв.

Література основна: 4, 11, 29

Література додаткова: 6, 13, 16

Тема 2.2. Український театр кінця XIX-XX століть. Сучасний український театр.

Лекція 8

Революційно-демократичні ідеї Т.Г.Шевченка за нових історичних умов.

Творчість І.Я.Франка та Лесі Українки.

Жовтнева революція 1917 року в Росії та її сприйняття в Україні як перемога справедливості. В зв'язку з цим, з одного боку, - небувале духовне піднесення і народження нових талантів, а з другого, - насильницька русифікація, посилення репресій проти української культури в 30-ті роки і масова еміграція українських митців.

Творчість видатного українського режисера, актора, педагога Леся Курбаса. Створення ним Мистецького об'єднання «Березиль».

Розвиток українського театру за умов жорстоких репресій радянської влади проти національної культури. Перетворення драматичного мистецтва на додаток до пропагандистської машини. П'єси О.Корнійчука – основа репертуару українського театру. Боротьба кращих митців українського театру проти свавілля влади, їх прагнення зберегти традиції корифеїв. Діяльність провідних театрів України: ім.І.Франка в Києві, ім. М.Заньковецької у Львові, ім. Т.Шевченка у Харкові.

Проблеми розвитку сучасного українського театру.

Основні поняття: революційно-демократичні ідеї, духовне піднесення, репресії, еміграція, русифікація, традиції корифеїв, сучасний театр.

Література основна: 7, 8, 25, 30

Література додаткова: 4, 8, 12, 14

МОДУЛЬНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА № 2

1. Роль обрядів та народних свят у розвитку народної театральної творчості східних слов'ян.
2. Український вертеп.
3. Творчість І.П.Котляревського та Г.Ф.Квітки-Основ'яненка в розвитку українського національного театру.
4. Театральна діяльність І.К.Карпенка-Карого.
5. М.К.Садовський – організатор першого українського стаціонарного театру в Києві.
6. Драматургічна творчість І.Я.Франка та Лесі Українки. 18. Театральна діяльність Леся Курбаса.
7. П'єси О.Корнійчука – основа репертуару українського театру за часів радянської влади.
8. Проблеми розвитку сучасного українського театру.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Модуль І. Історичний та загальний огляд становлення та розвитку театального мистецтва у світовій культурі.

Семінарське заняття № 1 (4 год.)

Тема 1.1. Виникнення театру в Античні часи. Давньогрецький та давньоримський театри.

1. Організація театральних видовищ у Стародавній Греції.
2. Архітектура давньогрецького театру.
3. Творчість Есхіла, Софокла, Евріпіда, Аристофана.
4. Видовища у Стародавньому Римі.

Література основна: 3, 15, 19, 22

Література додаткова: 1, 3, 11

Семінарське заняття № 2 (4 год.)

Тема 1.2. Світоглядні детермінанти становлення театального мистецтва за доби Середньовіччя та Відродження.

1. Мистецтво гістріонів та їх роль у формуванні європейського театру IX- XII ст.
2. Міракль, містерія, мораліте як жанри середньовічного театру.
3. Комедія дель арте.
4. Творчість У.Шекспіра – найяскравішого драматурга доби Відродження.

Література основна: 1, 2, 5, 6, 9, 14

Література додаткова: 2, 15, 22

Семінарське заняття № 3 (4 год.)

Театр французького класицизму. Основні напрямки розвитку театру за доби Просвітництва.

Творчість Ж-Б. Мольєра:

1. Критика придворно-аристократичної культури («Кумедні манірици»).
2. Критика сімейного деспотизму («Школа жінок»).
3. Політична сатира («Гартюф», «Дон Жуан»).
4. Режисерські вимоги Корнеля і Расіна.

Семінарське заняття №4 (4 год.)

Тема 1.4. Тенденції розвитку західно-європейського театру XIX- початку XX століття. Ідейно-філософські принципи театрального мистецтва XX століття.

1. Твори Дж.Байрона у світовій драматургії.
2. Мангеймський театр. Репертуар, мистецтво режисури, художнє оформлення.
3. Драматургічна творчість О.Уайльда та Б.Шоу.
4. Формування новаторської естетичної теорії «епічного театру» Б.Брехта.

Література основна: 16, 17, 18, 27

Література додаткова: 9, 19, 21, 22

Модуль II. Концептуальні засади розвитку театрального мистецтва в Україні від зародження до сьогодення.

Семінарське заняття № 4 (2 год.)

Тема 2.1. Стародавній український театр. Становлення українського театру в XVII-XIX століттях.

1. Український вертеп.
2. Драматургічна творчість І.П.Котляревського та Г.Ф.Квітки-Основ'яненка.
3. Театральна діяльність І.К.Карпенка-Карого та М.К.Садовського.
4. Драматургія – вищий етап у творчості Лесі Українки.

Література основна: 4, 11, 29

Література додаткова: 6, 13, 16

Семінарське заняття № 5 (4 год.)

Тема 2.2. Український театр кінця XIX-XX століть. Сучасний український театр: основні тенденції та перспективи розвитку.

1. Соціальний зміст драматургії В.Винниченка, Я.Мамонтова, І.Микитенка, І.Кочерги, І.Ірчана.
2. Значення творчості Леся Курбаса в історії українського театру.
3. Розвиток українського театру за умов репресій радянської влади, вилучення з обігу творів видатних діячів української культури (М.Грушевського, П.Куліша, В.Винниченка, Б.Грінченка, Л.Курбаса).
4. Проблеми розвитку сучасного українського театру.

Література основна: 7, 8, 25, 30

Література додаткова: 4, 8, 12, 14

IV. Навчально-методична карта дисципліни «Історія театрального мистецтва»

III курс. (6 семестр) Разом 72 години, лекції – 16 год, семінарські заняття, індивідуальна робота самостійна робота МКР – 4 год.; вид контролю: ПМК.

модулі	Змістовий модуль 1						Змістовий модуль 2	
назва модулів	Історичний та загальний огляд становлення та розвитку театрального мистецтва у світовій культурі						Концептуальні засади розвитку театрального мистецтва в Україні від зародження до сьогодення	
Кількість балів за модуль	177 б						59 б	
заняття	1.1.	1.2.	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2
Теми та лекції	Античний театр як колиска західноєвропейської драматургії. Давньогрецький та Давньоримський театри (2 б.)	Світоглядні детермінанти становлення театрального мистецтва за доби Середньовіччя та Відродження (3 б)	Театр французького класицизму. Основні напрямки розвитку театру за доби Просвітництва (2 б).	Західно-європейський театр XIX-початку XX століття. Ідейно-філософські принципи театрального мистецтва XX століття (2 б).	Становлення російського театру в XVII-XIX століттях (1 б).	Російський театр кінця XIX-XX століть (2 б).	Зародження стародавнього українського театру. Становлення українського театру в XVII-XIX століттях (2б)	Український театр кінця XIX-XX століть. Сучасний український театр: основні тенденції та перспективи розвитку
Теми семінарських занять	Античний театр як колиска західноєвропейської драматургії. Давньогрецький та Давньоримський театри (10 б + 2 б.)	Світоглядні детермінанти становлення театрального мистецтва за доби Середньовіччя та Відродження (10 б+2 б)	Театр французького класицизму. Основні напрямки розвитку театру за доби Просвітництва (10 б+2 б).	Західно-європейський театр кінця XIX-початку XX століття. Ідейно-філософські принципи театрального мистецтва XX століття (10+2 б).	Становлення російського театру в XVII-XIX століттях (10+1 б).	Російський театр кінця XIX-XX століть (10+1 б).	Зародження стародавнього українського театру. Становлення українського театру в XVII-XIX століттях (10 +2б)	Український театр кінця XIX-XX століть. Сучасний український театр: основні тенденції та перспективи розвитку (10 +1б)
Самостійна робота	5 б	5б	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота 1 (25 балів)	Модульна контрольна робота 2(25 балів)		Модульна контрольна робота 2 (25 балів)			Модульна контрольна робота 1 (25 балів)	
Підсумковий контроль	Іспит							

Усього без іспиту 248, коефіцієнт 4,14

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№	Питання для самостійної роботи	Кількість годин	Література	Академічний контроль	Бали
Змістовий модуль І. Історичний та загальний огляд становлення та розвитку театрального мистецтва у світовій культурі					
Тема 1.1.	1. Розкрити виникнення театру в Античні часи. 2. Проаналізувати проблематику та значення творів Есхіла, Софокла, Евріпіда, Аристофана. 3. Порівняти, якою була організація театральних видовищ в Стародавній Греції та Стародавньому Риму	4 год.	Л.о. 3,15,19,22 Л.д. 1,3,11	Контроль під час індивідуальних занять, підготовка повідомлень, опитування	5
Тема 1.2.	1. Проаналізувати основні жанри Середньовічного театру. 2. Порівняти рівень театрального мистецтва доби Середньовіччя з античністю. 3. Розкрити два напрями розвитку італійського театру доби Відродження: учено-гуманістичний та народний.	4 год.	Л.о. 1,2,5,6,9, 14 Л.д. 2,15,22	Контроль на семінарському занятті, підготовка повідомлень, опитування	5 б.
Тема 1.3.	1. Дати характеристику трагедіям П.Корнеля та Ж.Расіна. 2. Проаналізувати традиції народної комедії в творчості Ж.-Б.Мольєра. 3.	4 год.	Л.о. 10,15,19 Л.д. 5,7,10,20	Контроль під час індивідуальних занять, підготовка повідомлень.	5 б.

	Визначити роль французьких просвітителів в історії театру. 4. Розкрити естетичні принципи драматургії Й.В.Гете		19		
Тема 1.4.	1. Проаналізувати театральні принципи Е.Золя. 2. Порівняти різні ідеологічні тенденції в англійській драматургії кінця ХІХ-поч.ХХ ст. (О.Уайльд, Б.Шоу). Розкрити філософські принципи творчості Ж.П.Сартра.	6 год.	Л.о. 16,17,18,27 Л.д. 9,19,21,23	Контроль на семінарському занятті, підготовка повідомлень, опитування	5 б
Тема 1.5	1.Проаналізувати мистецтво скоморохів. 2. Розкрити виникнення російської національної драматургії та створення російського національного театру. 3. Визначити роль О.С.Пушкіна в розвитку драматургії і сценічного мистецтва	4 год.	Л.о. 12,13,20 Л.д. 17	Контроль під час індивідуальних занять, підготовка повідомлень.	5 б.
Тема 1.6.	1. Визначити історичну роль Московського Художнього театру в реформуванні світового театрального мистецтва. 2. Дати характеристику основним драматургічним творам А.П.Чехова («Чайка», «Дядя	4 год.	Л.о. 12,13,20 Л.д. 17	Контроль на семінарському занятті, підготовка повідомлень, опитування	5 б.

	Ваня», «Три сестри», «Вишневий сад»).3. Розкрити значення системи К.С.Станіславського в історії світового театру.		20		
Змістовий модуль II. Концептуальні засади розвитку театрального мистецтва в Україні від зародження до сьогодення					
Тема 2.1.	1. Визначити роль обрядів та народних свят у розвитку народної театральної творчості наших предків.2.Розкрити провідне місце творів І.П.Котляревського та Г.Ф.Квітки-Основ'яненка в розвитку української національної драматургії та театру.3. Проаналізувати театральну діяльність І.К.Карпенка-Карого та М.К.Садовського. 4.Охарактеризувати унікальне мистецьке явище - театр корифеїв	4 год.	Л.о.4,11,29 Л.д. 6,13,16	Підготовка повідомлень. Контроль на семінарському занятті.	5 б.
Тема 2.2.	1. Проаналізувати драматургічну творчість І.Я.Франка та Лесі Українки.2.Розкрити значення Леся Курбаса в історії українського театру. 3. Визначити проблеми розвитку сучасного українського театру	6 год.	Л.о.7,8,25,30	Підготовка повідомлень. Контроль на семінарському занятті	5 б.

VI. КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Змістовий модуль та теми курсу	Питання для самостійної роботи	Академічний контроль	Бали	Термін виконання (тижні)
Змістовий модуль I. Історичний та загальний огляд становлення та розвитку театрального мистецтва у світовій культурі				
Тема 1.1. Виникнення еатру в Античні часи. Давньогрецький та Давньоримський театри.	1. Розкрити виникнення театру в Античні часи. 2. Проаналізувати проблематику та значення творів Есхіла, Софокла, Евріпіда, Аристофана. 3. Порівняти, якою була організація театральних видовищ в Стародавній Греції та Стародавньому Римі	Опитування Семінарське заняття	5	
Тема 1.2. Світоглядні детермінанти становлення театрального мистецтва за доби Середньовіччя та Відродження.	1. Проаналізувати основні жанри Середньовічного театру. 2. Порівняти рівень театрального мистецтва доби Середньовіччя з античністю. 3. Розкрити два напрями розвитку італійського театру доби Відродження: учено-гуманістичний та народний. 4. Узагальнити значення великих трагедій У.Шекспіра для розвитку світового театру.	Семінарське заняття	5	
Тема 1.3. Театр французького класицизму. Основні напрями	1. Дати характеристику трагедіям П.Корнеля та Ж.Расіна. 2. Проаналізувати	Семінарське заняття	5	

розвитку театру за доби Просвітництва	традиції народної комедії в творчості Ж.-Б.Мольєра. 3. Визначити роль французьких просвітителів в історії театру. 4. Розкрити естетичні принципи драматургії Й.В.Гете			
Тема 1.4. Тенденції розвитку західно-європейського театру XIX- початку XX століття. Ідейно-філософські принципи театрального мистецтва XX століття.	1. Проаналізувати театральні принципи Е.Золя. 2. Порівняти різні ідеологічні тенденції в англійській драматургії кінця XIX- поч. XX ст. (О. Уайльд, Б. Шоу). 3. Розкрити філософські принципи творчості Ж.П. Сартра.	Семінарське заняття	5	
Тема 1.5. Стародавній російський театр. Становлення російського театру в XVII-XIX століттях.	1. Проаналізувати мистецтво скоморохів. 2. Розкрити виникнення російської національної драматургії та створення російського національного театру. 3. Визначити роль О.С.Пушкіна в розвитку драматургії і сценічного мистецтва. 4. Охарактеризувати значення п'єс О.М.Островського в створенні російського національного репертуару.	Семінарське заняття	5	
Тема 1.6. Російський театр кінця XIX- XX	1. Визначити історичну роль Московського Художнього	Семінарське заняття	5	

століть	театру в реформуванні світового театрального мистецтва. 2. Дати характеристику основним драматургічним творам А.П.Чехова («Чайка», «Дядя Ваня», «Три сестри», «Вишневий сад»).3. Розкрити значення системи К.С.Станіславського в історії світового театру.			
Змістовий модуль II. Концептуальні засади розвитку театрального мистецтва в Україні від зародження до сьогодення				
Тема 2.1. Стародавній український театр. Становлення українського театру в XVII-XIX століттях.	1. Визначити роль обрядів та народних свят у розвитку народної театральної творчості наших предків.2.Розкрити провідне місце творів І.П.Котляревського та Г.Ф.Квітки-Основ'яненка в розвитку української національної драматургії та театру.3. Проаналізувати театральну діяльність І.К.Карпенка-Карого та М.К.Садовського. 4.Охарактеризувати унікальне мистецьке явище - театр корифеїв.	Семінарське заняття	5	
Тема 2.2. Український театр кінця XIX- XX століть. Пошуки сучасного українського	1. Проаналізувати драматургічну творчість І.Я.Франка та Лесі Українки. 2.Розкрити значення Леся Курбаса в історії українського	Семінарське заняття	5	

театру	театру. 3. Охарактеризувати розвиток українського театру за умов репресій при радянській владі. 4. Визначити проблеми розвитку сучасного українського театру.			
--------	---	--	--	--

РОЗРАХУНОК РЕЙТИНГОВИХ БАЛІВ ЗА ВИДАМИ ПОТОЧНОГО (МОДУЛЬНОГО) КОНТРОЛЮ

№	Вид діяльності	Максимальна	Кількість одиниць	Всього
1.	Відвідування лекцій	1	15	15
2.	Відвідування семінарських занять	1	11	11
3.	Виконання завдання для самостійної роботи	5	8	40
4.	Робота на семінарському занятті: доповідь, виступ, повідомлення, участь у дискусії	10	8	80
5.	Модульна контрольна робота	25	4	100
	Підсумковий рейтинговий бал			246

Коефіцієнт - 4,14

Навчальні досягнення з дисципліни «Історія театрального мистецтва» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти, в якій зазначено види й терміни контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення в національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано у таблиці.

У процесі оцінювання навчальних робіт застосовуються такі методи:

- > **Методи усного контролю:** індивідуальне опитування, співбесіда, ПМК.
- > **Методи письмового контролю:** модульне письмове опитування; підсумкове письмове опитування.
- > **Методи самоконтролю:** уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Таблиця № 1

Оцінка у	Оцінка за національн	Оцінка за	Критерій оцінювання навчальних
90 - 100	«Відмінно»	A	За глибоке і повне опанування змісту навчального матеріалу, в якому студент легко орієнтується, володіє понятійним апаратом, за уміння пов'язувати теорію з практикою, вирішувати практичні завдання, висловлювати і обґрунтовувати свої судження.
82 - 89	«Дуже добре»	B	За повне засвоєння навчального матеріалу, володіння понятійним апаратом, орієнтування у вивченому матеріалі, свідоме використання знань для вирішення практичних завдань, грамотний виклад відповіді, але у змісті і формі відповіді мали місце окремі неточності (похибки).
75 - 81	«Добре»	C	За повне засвоєння навчального матеріалу, володіння понятійним апаратом, орієнтування у вивченому матеріалі, свідоме використання знань для вирішення практичних завдань, грамотний виклад відповіді, але у змісті і формі відповіді мали місце суттєві помилки.
67 - 74	«Задовільно»	D	За знання і розуміння основних положень навчального матеріалу, при цьому студент допускає неточності у визначенні понять та при використанні знань для вирішення практичних завдань, не вміє доказово обґрунтовувати свої судження.
60 - 66	«Достатньо»	E	За неповне опанування програмного матеріалу, що задовольняє мінімальні критерії.
35 - 59	«Незадовільно» (з можливістю повторного	FX	Студент має розрізнені, безсистемні знання, не вміє виділяти головне і другорядне, допускається помилок у визначенні понять, перекручує їх зміст, хаотично і невпевнено викладає

Загальні критерії оцінювання успішності студентів, які отримали за 4-бальною шкалою оцінки «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно», подано у таблиці.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу на семінарських,

практичних заняттях, виконання самостійної роботи, індивідуальну роботу, модульну контрольну роботу.

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в режимі комп'ютерної діагностики або з використанням роздрукованих завдань.

Реферативні дослідження та есе, які виконує студент за визначеною тематикою, обговорюються та захищаються на семінарських заняттях.

Модульний контроль знань здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних заняттях, під час виконання самостійної та індивідуальної навчально-дослідної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- своєчасність виконання навчальних завдань;
- повний обсяг їх виконання;
- якість виконання навчальних завдань;
- самостійність виконання;
- творчий підхід у виконанні завдань;
- ініціативність у навчальній діяльності.

VII. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

1. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

- *Словесні:* лекція (традиційна, проблемна) семінари, пояснення, розповідь, бесіда.
- *Наочні:* спостереження, ілюстрація, демонстрація.
- *Практичні:* вправи.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проектів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

1) Методи стимулювання інтересу до навчання: навчальні дискусії;

2) створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

IX. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

- опорні конспекти лекцій;
- навчальні посібники;
- робоча навчальна програма;
- збірка тестових і контрольних завдань для тематичного (модульного)
- оцінювання навчальних досягнень студентів;
- засоби підсумкового контролю (комплект друкованих завдань для підсумкового контролю);
- завдання для ректорського контролю знань студентів з навчальної дисципліни «Історія театрального мистецтва»

X. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА Основна

1. Андреев М. Средневековая европейская драма. Происхождение и становление (X-XIII вв.). / М.Андреев. – М., 1989.
2. Аникст А. Театр эпохи Шекспира. / А.Аникст. – М., 1965.
3. Аникст А. Теория драмы от Аристотеля до Лессинга. / А.Аникст. – М., 1967.
4. Антонович Д. Триста років українського театру. 1619-1919. /

Д. Антонович. – Л., 2001.

5. Барг М. Шекспир и история. / М. Барг. – М., 1979.

6. Баткин Л. Итальянские гуманисты. Стиль жизни. Стиль мышления. / Л. Баткин. – М., 1978.

7. Белецкая Л.К. Украинский советский драматический театр. / Л.К. Белецкая. – К., 1984.

8. Бобошко Ю.М. Режисер Лесь Курбас. / Ю.М. Бобошко. – К.: Мистецтво, 1987.

9. Бояджиев Г. Вечно прекрасный театр эпохи Возрождения. Италия, Германия, Англия. / Г. Бояджиев. – Ленинград, 1973.

10. Бояджиев Г. Мольер. Исторические пути формирования жанра высокой комедии. / Г. Бояджиев. – М., 1967.

11. Грушевський М. Культурно-національний рух на Україні в XVI-XVII столітті. / М. Грушевський. – К., 1912.

12. Данилов С.С. Русский драматический театр XIX века: В 2 т./ С.С. Данилов. – Ленинград, 1974.

13. Дмитриев Ю.А. История русского и советского драматического театра: от истоков до современности. / Ю.А. Дмитриев, Г.А. Хайченко. – М.: Просвещение, 1986.

14. Єфименко. В.В. Культура Відродження. Історія світової культури. / В.В. Єфименко. – К., 1994.

15. История западноевропейского театра / Под общ. ред. С.С. Мокульского. – Т.2. – М., 1956-1957.

16. История зарубежного театра / Под ред. Г.Н. Бояджиева. – М., 1972.

17. История зарубежного театра / Под ред. Г.Н. Бояджиева и др. 2-е изд., перераб. и доп. – Т.2.: Театр Западной Европы XIX- начала XX века: 1789-1917. - М.: Просвещение, 1984.

18. История зарубежного театра: В 4 Т.: Учебн. Пособие для культ.-просвет. и театр. училищ и ин-тов культуры/ Е.В. Азерникова, А.В. Бартошевич, Н.З. Башинджагян и др.; Под ред. А.Г. Образцовой и др. – М., 1987. – Т.4: Театр Западной Европы и США новейшего времени: 1945-1985.

19. История зарубежного театра: В 4 ч.: Учебн. Пособие для культ.-просвет. и театр. училищ и ин-тов культуры/ Под ред. Г.Н. Бояджиева, А.Г. Образцовой. – М., 1981. – Ч.1: Театр Западной Европы от античности до Просвещения.

20. История русского советского драматического театра / Под общ. ред. Ю.А. Дмитриева и К.Л. Рудницкого. – М., 1984

21. Клековкін О.Ю. Містерія у генезі театральних форм і сценічних жанрів. / О.Ю. Клековкін. – К., 2002.

22. Клековкін О.Ю. Античний театр. / О.Ю. Клековкін. – К., 2004.

23. Клюев В. Театрально-эстетические взгляды Брехта. / В. Клюев. – М., 1966.

24. Коваленко Н.М. Лесь Курбас. / Н.М. Коваленко. – К., 1998.

25. Красильникова О.В. Історія українського театру XX століття.: Монографія. / О.В. Красильникова. – К., 1999.

26. Кузьменко Є.М. Розвиток українського театального руху у 20-30-х рр. XX ст. / на прикладі творчості Л. Курбаса. / Є.М. Кузьменко. – К.: Знання, 1999.

Молодцова М.М. Актеры комедии дель арте о своем творчестве (XVI-

- XVII в.) // Эстетические идеи в истории зарубежного театра. / М.М.Молодцова. – Ленинград, 1991.
27. Образцова А. Бернард Шоу и европейская театральная культура на рубеже XIX-XX веков / А.Образцова. – М., 1974.
28. Современный зарубежный театр. Борьба идей и направлений. – М., 1969.
29. Український драматичний театр: Нариси історії: В 2 Т. / Ін-т мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М.Рильського. – К., 1967. – Т.1: Дожовтневий період.
30. Український драматичний театр: Нариси історії: В 2 Т. / Ін-т мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М.Рильського. – К., 1959. – Т.2: Радянський період.
31. Шах-Азизова А. Чехов и западноевропейская драма его времени. / А. Шах-Азизова. – М., 1966.

Додаткова:

1. Антична культура : Довідник.. – К., 1993.
2. Бахтин М.М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура Средневековья и Ренессанса./М.М.Бахтин. – М., 1989.
3. Боннар Андре. Греческая цивилизация./ Андре Боннар. – М., 1992.
4. Винниченко В. Заповіт борцям за визволення./ В.Винниченко. – К., 1991.
5. Гете И. Об искусстве./ И.Гете. – М., 1975.
6. Дятчук В.В. Український тлумачний словник театральної лексики/ Всеукраїнське тов-во «Просвіта» ім. Т.Шевченка, Ін-т Мови НАН України. / В.В.Дятчук, Л.І. Барабан – К.: Просвіта, 2002.
7. Европейское просвещение и Французская революция XVIII ст.: Сб. статей/ Под ред. Г.С.Кучеренко. – М., 1988.
8. Забужко О.С. Філософія української ідеї: Франківський період. / О.С.Забужко. – К., 1993.
9. Зингерман Б. Пикассо, Чаплин, Брехт, Хемингуэй. Образ человека и индивидуальность художника в Западном искусстве XX века./ Б.Зингерман. – М., 1984.
10. Кадышев В. Рассин. / В.Кадышев. – М., 1990.
11. Каллистов Д. Античный театр. / Д.Каллистов. – Ленинград, 1970.
12. Касьянов Г. Українська інтелігенція в русі опору 1960-80-х рр. / Г.Касьянов. – К., 1995.
13. Культурне відродження в Україні: історія і сучасність. – Львів, 1993.
14. Курбас Л. Березіль: Із творчої спадщини. – К., 1988.
15. Молодцова М.М. Актеры комедии дель арте о своем творчестве (XVI-XVII в.) // Эстетические идеи в истории зарубежного театра. / М.М.Молодцова. – Ленинград, 1991.
16. Нічик В.М. Гуманістичні і реформаційні ідеї на Україні(XVI- поч. XVII ст.). / В.М. Нічик, В.Д.Литвинов, Я.М. Стратій. – К., 1990.
17. Русский драматический театр. / Под ред. Б.Н.Алексеева, А.Г.Образцовой. – М., 1976.
18. Попович М.В. Нарис історії культури України. / М.В. Попович. – К., 1998.

19. Стайн Дж. Сучасна драматургія в історії та театральній практиці. У 3-х кн. / Дж. Стайн. – Львів, 2003.
20. Финкельштейн Е. Бомарше. / Е.Финкельштейн. – М., 1957.
21. Фрадкин И. Бертольд Брехт. Путь и метод. / И. Фрадкин. – М., 1965.
22. Шведов Ю. Эволюция шекспировской трагедии. / Ю.Шведов. – М., 1975.
23. Шоу Б. О драме и театре. / Б.Шоу. – М., 1963.